

De pottenbakker

Periodethema: Een ongehoorzaam volk
Jeremia 18 en 19

VOORAF

Vorige week is in de bovenbouw verteld over de linnen gordel en de wijnkruiken uit Jeremia 13. Als de woorden, die de profeet in opdracht van de Heere tot het volk moet spreken, geen indruk (meer) maken, laat God hem spreken door beelden. In Jeremia 18 en 19 gebruikt de Heere het beeld van de pottenbakker.

a. In het huis van de pottenbakker (Jer. 18)

UITLEG VAN DE TEKST

Aan het begin van hoofdstuk 18 lezen we hoe de profeet Jeremia van de Heere de opdracht krijgt om naar het huis van de pottenbakker (Hebr. ha jotser 'degene die iets vormt') te gaan. Daar zal de Heere hem Zijn woorden doen horen. Jeremia volgt dit bevel op en gaat af in het huis van de pottenbakker (vers 3). Blijkbaar ligt het huis van de pottenbakker lager. We denken dat Jeremia in Jeruzalem is, dat hoger ligt dan de omgeving, en dat de pottenbakker buiten de stad zijn werkplaats heeft waar hij gemakkelijk aan klei en water komt. De profeet ziet hoe de pottenbakker bezig is om op de schijven een vat te maken. Deze schijven laat hij met zijn voeten ronddraaien en al draaiend bewerkt de pottenbakker dan met zijn handen de vormloze klomp klei of leem tot het voorwerp dat hij ervan wil maken. Het vat dat de pottenbakker maakt, mislukt echter. Wat doet hij dan? Hij smijt het niet weg, maar kneedt het fijn en maakt van dezelfde klei een ander vat dat wel goed is (vers 4). Dan zegt de Heere tot Jeremia: 'Zal ik ulieden niet kunnen doen, gelijk deze pottenbakker, o huis Israëls?' (vers 6)

Hier gaat het om Juda en Jeruzalem, maar 'Israël' herinnert aan het uitverkoren zijn door God. Zoals leem in de hand van de pottenbakker, zo is het volk van Juda in de hand van de Heere. Die grote Pottenbakker is al zo lang bezig om iets van Juda te maken. Een heilig volk waarop Hij trots kan zijn. Het is helaas mislukt. Dat is niet de schuld van de Pottenbakker. Het ligt aan het materiaal dat zo weerbarstig is. In vers 7 t/m 10 wordt uitgelegd dat, wanneer de Heere over een volk of over een koninkrijk een oordeel heeft aangekondigd en het volk of koninkrijk zich bekeert, dat oordeel niet zal worden voltrokken. Dan zal de Heere berouw hebben over het kwaad dat Hij dacht te doen. Wanneer omgekeerd de Heere met betrekking tot een volk of koninkrijk een heilsbelofte heeft gegeven, maar het valt in zonde en hoort niet naar de stem van de Heere, dan zal die belofte niet in vervulling gaan. Dan zal de Heere berouw hebben over het goede dat Hij gezegd had te zullen doen. Jeremia moet tegen Juda en Jeruzalem zeggen dat de Heere hen wil gaan straffen, tenzij ze zich bekeren (vers 11). In vers 12 zegt de Heere wat er leeft in het hart van het volk en wat hun antwoord zal zijn: 'het is buiten hoop', m.a.w. al die indringende vermaningen tot bekering halen niets uit. Ze zullen in de zonde volharden. De andere volken (Hebr. gojim 'de volken of heidenen') hebben nog niet zoiets gehoord wat Israël (Juda en Jeruzalem, zie uitleg vers 6) doet door zijn God te verlaten en te volharden in de zonde. Het is iets zeer afschuwelijks (vers 13). Zal men de levende God verlaten voor een dode afgod (vers 14)? 'Nochtans heeft Mijn volk Mij vergeten.' Ze offeren aan de afgoden die niets zijn (Hebr. sjawe' 'waardeloos of ijdelheid').

De valse profeten en priesters van Baäl hebben het volk doen afdwalen van de oude paden, het pad van Gods geboden, en doen gaan op de weg van de afgoden (vers 15). Hierdoor heeft het volk het oordeel over zich heen gehaald, waardoor het tot voorwerp van spot is geworden voor iedereen die voorbij trekt (vers 16). Als een oostenwind (de droge woestijnwind, die verwoestend kan zijn) zal de Heere hen verstrooien voor de vijand. Dan keert God Zich niet meer genadig naar Zijn volk, maar keert Zich van hen af. Het volk zal wel het aangezicht van de vijand zien, maar niet meer Gods aangezicht (vers 17).

De oordeelsboodschap valt niet in goede aarde. De tegenstanders willen Jeremia om het leven brengen (vers 18). Vers 19 t/m 23 bevat een bijzonder gebed van Jeremia. De profeet vraagt God naar hem te luisteren en naar wat zijn tegenstanders zeggen. Hij heeft het goede met hen voor, zal dat nu met kwaad beantwoord worden? Hij vraagt God om het kwaad wat ze hem willen aandoen over hen te laten komen. Hij bidt dit niet uit wraakzucht, maar door de ingeving van de Heilige Geest. De aanslag, die ze op Jeremia wilden plegen, is ten diepste een aanslag op de Heere Zelf. De Heere heeft gelijk, het volk moet gestraft worden.

TER OVERWEGING

In de tijd van Jeremia meenden de priesters en de profeten, zeg maar de godsdienstige leiders van het volk, dat Juda onaantastbaar was voor welke vijand dan ook. Ze hadden immers de tempel in Jeruzalem in hun midden (Jer. 7: 4)? Dat God hen ook zou kunnen 'wegdoen' en zou kunnen vervangen door een ander vat, zoals een pottenbakker doet met iets wat mislukt is, moet de hoorders van de boodschap van Jeremia diep hebben getroffen. Dat blijkt wel uit hun reactie in vers 18. Probeer de kinderen maar duidelijk te maken dat ook wij kunnen denken dat het met ons wel goed zit: we zijn gedoopt, gaan elke zondag naar de kerk en naar de zondagsschool. Als we daarnaast weinig rekening houden met wat God van ons vraagt (waarachtig geloof en bekering), zijn we dan een vat ter ere van God of tot oneer?

Ondanks het oordeel wat Jeremia moet uitspreken over het volk, schittert hierin toch Gods lankmoedigheid (geduld). Hoezeer de zonde van het volk ook gestegen is tot het toppunt, toch belooft de Heere hen nog vergeving als zij zich bekeren van hun zonden. De onheilsprefetie is steeds voorwaardelijk. Dat betekent dat zij een werkelijke bedreiging vormt als men er geen gehoor aan geeft in de weg van boete en berouw, geloof en bekering en als keerzijde een belofte heeft als men zich bekeert.

b. De pottenbakkerskruik gebroken (Jer. 19)

UITLEG VAN DE TEKST

Jeremia krijgt een nieuwe opdracht van de Heere. Hij moet een pottenbakkerskruik gaan kopen. Samen met een delegatie uit stad ('de oudsten des volks') en tempel ('de oudsten der priesteren'), die waarschijnlijk als getuigen meegaan, vertrekt de profeet naar 'het dal des zoons van Hinnom' (vers 2). Dit dal Ben-Hinnom ligt aan de overzijde van de Zonnepoort, wat ook wel met Schervenpoort vertaald wordt. Waarschijnlijk later zo genoemd als herinnering aan het gebroken aardewerk.

In vers 3 t/m 9 kondigt Jeremia opnieuw het oordeel van God aan. Hij profeteert met de gekochte kruik in de hand, die hij op het eind van de preek aan stukken moet slaan. De woorden die Jeremia moet spreken, zijn niet alleen bedoeld voor de direct aanwezigen. Zij representeren het hele volk met de koningen erbij. Hoewel in Juda normaal gesproken één koning aan de macht was, betrof Jeremia's boodschap alle koningen tijdens zijn leven. God zal met Zijn oordeel ('een kwaad') komen en ieder die het hoort, zijn oren zullen ervan tuiten ('klinken'). In vers 4 en 5 horen we de oorzaak van Gods oordeel. Het volk heeft Hem verlaten en deze plaats vervreemd of ontheilgd, nl. door er te offeren aan de afgoden, die zij, noch hun voorgelacht, noch de koningen van Juda gekend hebben. Ze hebben deze plaats vervuld met het bloed der onschuldigen. Dat Jeremia juist in het Hinnomdal moet profeteren heeft een duidelijke bedoeling. Het is de plaats van de afgoderij en waar onschuldige kinderen als offers aan de god Moloch (2 Kon. 23: 10) en de Baäl gebracht werden, wat God nooit geboden had, integendeel. Daarom zal straks als het oordeel komt deze plaats, volgens de Heere in vers 6, niet meer genoemd het Tofeth (Hebr. thophet wat letterlijk spugen betekent. Het is de specifieke naam voor de offerhoogte in het dal Ben-Hinnom, waar men aan de Baäl offerde, volgens Jer. 7: 31). Het dal zal voortaan Moorddal heten (Jer. 7: 32). De Heere zal de raad van Juda en Jeruzalem verijdelen, d.w.z. hun plannen stuk breken (in dit werkwoord zit de klank van het woord 'kruik' uit vers 1) en de bewoners door de vijanden ombrengen. Ze zullen niet begraven worden, zoveel doden zullen er vallen op het slagveld (vers 7). Iedereen zal ontzet zijn over het oordeel dat Jeruzalem getroffen heeft (vers 8). Men zal zelfs vanwege de honger zijn eigen kinderen opeten en van de lijken eten. In vers 10 volgt de symbolische handeling, die de voortzetting is van wat begin in vers 1. Voor de ogen van degenen die met Jeremia zijn meegegaan, moet hij de pottenbakkerskruik aan stukken gooien. Hij moet dan tot hen zeggen in de Naam des Heeren: 'Alzo zal Ik dit volk en deze stad verbreken...'

De mensen zullen omkomen en de stad zal verwoest worden als een pottenbakkerskruik die niet meer gemaakt kan worden. Degenen die omkomen, zal men in Tofeth begraven, omdat er geen ander plaats zal zijn om te begraven. We kunnen het laatste zinsdeel van vers 11 ook vertalen met: totdat er... Ook het dal zal vol raken met dode lichamen, zodat ze blijven liggen voor de vogels en de dieren (vers 7b). De stad Jeruzalem zal worden als een Tofeth (vers 12). De huizen van Jeruzalem en de huizen van de koningen van Juda zullen, evenals alle plaatsen van Tofeth, onrein worden, waarschijnlijk door de vele lijken. Alsook de huizen waarvan men op de daken de zon, maan en sterren ('het heir des hemels') geofferd heeft en vreemde goden dankoffers gebracht (vers 13).

Als Jeremia van Tofeth weer terug is in de voorhof van de tempel, herhaalt hij Gods oordeelsboodschap voor het gehele volk. De Heere komt met Zijn straffen, omdat het volk zich verhard heeft Gods woorden te horen en te gehoorzamen (vers 14-15). Uit het vervolg in hoofdstuk blijkt dat ze deze boodschap Jeremia niet in dank hebben afgenomen.

TER OVERWEGING

We zien in dit gedeelte hoe ernstig de Heere de zonde neemt. Het oordeel wat de profeet Jeremia moet uitspreken is ook in dit gedeelte een heenwijzing naar het grote oordeel wat ons wacht wanneer we ons niet bekeren.

Want of we zullen zelf eenmaal het oordeel moeten ondergaan en dat voor eeuwig of we mogen weten door het geloof dat Christus in de weg van lijden en sterven het oordeel vanwege onze zonden heeft gedragen. Dat wonder vraagt wel een leven naar al Gods geboden.

GELOOFSLEER

Het gebed van Jeremia is aangrijpend. Zijn gebed kunnen we niet zomaar nabidden. We hebben het behoud van onze medemens op het oog, niet zijn ondergang. We hebben te vragen dat de Heere de zonde vergeeft, ook van de allergrootste zondaar. Maar laten we goed beseffen dat dit gebed wel eenmaal wordt verhoord. Dan zal Gods gericht gaan over allen die het evangelie ongehoorzaam zijn gebleven. Dit is een troost voor allen, die op deze wereld gebukt gaan onder de smaad en spot van hun omgeving, omdat ze de Heere dienen. Eenmaal komt de afrekening. Onze Nederlandse Geloofsbelijdenis spreekt daarvan in artikel 37: 'Dan zal hun zaak, die nu... als ketters en goddeloos veroordeeld wordt, blijken de zaak van de Zoon van God te zijn.' We merken in bovenstaande geschiedenis hoe ernstig God de zonde neemt. Daar lezen we ook over in de Heidelbergse Catechismus, zondag 4. De zonde van de mens kan niet ongestraft blijven. God is 'vertoornd', boos over de zonde. Jezus is gekomen om ons te verlossen. Hij neemt onze zonde weg.

